

## KAMU İÇ BORÇ STOKU VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: 1980-2020 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Emrah NOYAN<sup>1</sup> Aylin İDİKUT ÖZPENÇE<sup>2</sup>

**Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First):** 05.11.2021

**Makale Kabul Tarihi / Accepted:** 28.12.2021

**Atıf/©:** Noyan, E. İdikut Özpençe, A. (2021). Kamu İç Borç Stoku ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1980-2020 Türkiye Örneği. Journal of Public Economy and Pubic Financial Management, 1(1), 1-9

### Özet

Ekonomik büyüme milli gelirdeki net artış olarak ifade edilebilir. Ekonomik büyüme birçok makroekonomik göstergeden etkilenebilecek bir husustur. Bunlardan birisi de iç borçlanma olarak karşımıza çıkmaktadır ve kamu kesimi yer ve zaman bakımından denkleştirme için iç borçlanmaya sıklıkla başvurmaktadır. Bu alanda teorik olarak temelde iki görüş mevcuttur. İç borçlanmaya ilişkin literatürde yaygın görüş iç borçlanmanın ekonomik büyümeye etki etmeyeceği şeklindedir. Diğer görüş ise kamu kesiminin iç borçlanmaya başvurması durumunda dışlama etkisinin oluşabileceğidir. Fakat ekonomide her zaman geçerli kuralların temini oldukça güçtür. Bu sebeple çalışmada Türkiye’de iç borçlanmanın ekonomik büyümeye etkisi basit doğrusal regresyon ile analize tabi tutulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Ekonomik Büyüme, Kamu İç Borçlanması, Dışlama Etkisi.

**JEL Kodları:** E6, O0, O1

## THE RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC DOMESTIC DEBT STOCK AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF 1980-2020 TURKEY

**Citation /©:** Noyan, E. İdikut Özpençe, A. (2021). Kamu İç Borç Stoku ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1980-2020 Türkiye Örneği. Journal of Public Economy and Pubic Financial Management, 1(1), 1-9

### Abstract

Economic growth can be expressed as the net increase in national income. Economic growth is an issue that can be affected by many macroeconomic indicators. One of these is domestic borrowing, and the public sector frequently resorts to domestic borrowing for balancing in terms of space and time. There are basically two views in this field. The common view in the literature on domestic borrowing is that domestic borrowing will not affect economic growth. The other view is that if the public sector resorts to domestic borrowing, crowding out may occur. However, it is very difficult to obtain the rules that are always valid in the economy. For this reason, the effect of domestic borrowing on economic growth in Turkey was analyzed with simple linear regression.

**Keywords:** Economic Growth, Public Domestic Borrowing, Crowding Out.

**JEL Classification:** E6, O0, O1

1 Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi Çivril Atasay Kamer Meslek Yüksekokulu, enoyan@pau.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-4482-0110>)

2 Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aidikut@pau.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-4087-5202>)

## 1. GİRİŞ

Kamu kesimi faaliyetleri veya kamunun ekonomideki payı değişken bir unsurdur. 1929 yılında yaşanan kriz sonucunda klasik iktisadi ekol yaygınlığını kaybetmeye başlamıştır. Klasik iktisadi ekolün öğretilerine karşıt olarak ortaya çıkan Keynesyen iktisat ekonomiyeye yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Keynesyen iktisadi ekol ile kamunun ekonomideki payının artırılması savunulmuştur. Kamu kesiminin ekonomideki payının artırılmasında başat unsur ise dış borçlanma olarak kabul edilmiştir. Kamunun ekonomideki payı dış borçlanma ile artırılmış ve çarpan mekanizması yoluyla ekonomik büyüme teşvik edilmiştir.

Kamu kesiminin faaliyetlerinin çeşitlenmesi kamunun ekonomideki payının artmasına yol açmıştır. Bu durumun yanı sıra kamu kesimi faaliyetlerinin artması kamunun borçlanma gereğini de artırmıştır. Kamu kesimi iç piyasadan veya dış piyasadan borçlanması farklı amaçlara haiz olabilmektedir. Dış borçlanmaya genellikle büyük çaptaki yatırımların finansmanı için başvurulmaktadır. Dış borçlanma ülkede tasarrufların artışına yol açtığı için yatırımları teşvik etmesi muhtemeldir. Bu durumun yanı sıra genellikle hazinenin nakit dengesinin sağlanması için başvuru iç borçlanma ülke içindeki kaynakların el değiştirmesine yol açmaktadır.

İç borçlanma literatürde ekonomik büyümeye etkisi olmayan yalnızca kaynakların el değiştirmesine yol açan bir unsurdur. Bu durumun yanı sıra kamu kesiminin iç borçlanma yoluyla elde ettiği geliri kanalize ettiği harcama kalemleri iç borçlanmanın etkilerini değiştirebilecektir. Bu durumun yanı sıra yaygın olan görüş iç borçlanmanın uzun dönemde enflasyona yol açmasıdır. İç borçlanmanın enflasyona yol açmasına ilişkin de borçlanmanın sağlandığı kaynak önem arz etmektedir. Kamu kesiminin iç borçlanma yoluyla elde ettiği geliri kanalize ettiği harcamalar özel sektörün dışlama derecesini de belirlemektedir. Özel sektörün dışlanması ise ekonomik büyüme üzerinde negatif bir baskı oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada 1981-2015 verileriyle bu durumun varlığı araştırılmıştır.

## 2. BORÇLANMAYA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

Borç kavramının temel anlamı ödünç alınmış iktisadi unsurlardır. Ödünç alınan iktisadi unsurların tarafları ise karşımıza borçlanmayı gerçekleştiren kesimi çıkarmaktadır. Bu noktadan hareketle borç alma fiilini gerçekleştiren tarafın kamu olması kamu borcu kavramını ortaya çıkarmaktadır. Kamu borcu kavramsal olarak tüm kamu kurumlarının borçlanmasını ifade etmektedir. Kamu borcu ekonomik etkileri sebebiyle literatürde önemli bir konu olup gelişen koşullar neticesinde farklı türleri oluşmuştur (Carina, 2013: 31-32).

Kamu kesimi borçlanması literatürde birçok görüşü bünyesinde barındıran bir konu olup teorik çerçevede iktisadi ekoller borçlanma kavramına farklı görüşler geliştirmiştir. Adam Smith'in öncülüğündeki Klasik iktisadi ekol borçlanmanın ekonomiyeye zarar vereceğini savunmuştur. Klasik iktisadi ekolün temel felsefesinde yer alan tam istihdam ve piyasaların kendiliğinden dengeye gelmesi borçlanma kavramını gereksiz kılmaktadır. Öte yandan Adam Smith borçlanma konusunda yalnızca savaş veya ulusal bir felaket yaşanması durumunda olumlu bakarken böyle bir durumda bile piyasanın liberal düzeninin bozulmaması için borçlanmanın uzun vadeli gerçekleştirilmesini savunmuştur. Bu durumun yanı sıra Klasik iktisadi ekole göre kamu kesiminin borç stokunu artırması özel teşebbüsün tasarruflarını azaltacak ve bu durum sonucunda özel teşebbüs yatırımcıları dışlanacaktır (Tsoulfidis, 2007: 3-4).

Klasik iktisadi ekolün borçlanmaya karşı çıkmasındaki temel unsur kamu kesiminin gelir kapasitesini yalnızca ekonomik aktörlerin vergi kapasitelerine bağlı görmesidir. Bu sebepten dolayı borçlanma kamu

kesiminin fazladan gelir elde etmesine yol açacak ve piyasadaki liberal düzen bozulacaktır. Klasik iktisadi ekol borçlanma sonucunda elde edilecek olan gelirin verimli bir alanda kullanılarak gelecek nesillere refah artışı sağlanabileceğini göz ardı etmişlerdir. Bu şekildeki yaklaşımlarının temelinde kamu kesiminin borçlanma yoluyla elde ettiği gelir verimli alanda kullanılmaması durumunda ve faiz ödemeleri sürecinde kamunun gelir kaybı yaşayacağıdır (Şeker, 2006: 76).

Neo-Klasik yaklaşım borçlanmaya ilişkin klasik iktisadi ekolün öğretilerini matematiksel olarak ele almış ve belirli varsayımlar geliştirmiştir. Bireylerin yaşam sürelerinin sınırlı olduğunu ve rasyonel olduklarını savunan neo-klasik yaklaşıma göre borçlanma ve vergi arasında bir etkileşim bulunmaktadır. Neo-klasik yaklaşıma göre kamu kesiminin gerçekleştireceği uzun dönemli bir borçlanmanın faiz yükü gelecek nesillere bırakılacaktır. Gelecek nesillere bırakılan faiz yükünün ödenmesi ise gelecekte vergilerin artırılması ile mümkün olacaktır. Bu durumdan dolayı borçlanmaya ilişkin görüşleri uzun dönemli borçlanmanın gelecek nesillerin sermaye stokunu azaltma etkisi göstereceğidir (Kayrakçı, 2006: 37).

Vergi ve borçlanma arasındaki ilişkiye yöneik geliştirilen bir diğer yaklaşım ise Ricardo Eşdeğerlik Teorisidir. İlgili teoriye göre kamu kesiminin borçlanma yoluna başvurması faiz yükü sebebiyle gelecekte vergilerin artırılmasını gerektirecektir. Kamu kesiminin borçlanma yoluyla harcama yapmasının özel kesim tasarruf fazlasına bağlı olması uzun dönemde faiz oranlarını, para talebini veya yatırımları etkilememektedir. Bu sebepten dolayı bu yaklaşıma göre vergi ve borçlanmanın ekonomi üzerindeki etkisi aynıdır. Öte yandan kamu kesiminin borç stokunu artırmasının özel teşebbüslerin servetleri üzerinde bir etki oluşturmayacaktır ve bu sebepten fiyatlar genel düzeyi, faiz oranı ve üretim kapasitesi etkilenmeyecektir (Ulusoy & Erdem, 2014: 124).

Kamu kesimi borçlanmasına literatürde birbirlerine zıt görüşler bulunmakla beraber klasik iktisadi ekolün aksine kamu borçlanmasına olumlu yaklaşan akım Keynesyen iktisadi yaklaşımdır. Keynesyen iktisadi ekole göre harcamalar akım değişkendir. Kamu kesiminin borçlanma yoluyla gelir elde etmesi ve elde edilen bu gelirin piyasaya aktarılması piyasada bir canlanmaya yol açacak ve kendisinden daha büyük çapta gelir etkisi meydana getirecektir. Çarpan ve hızlandıran modeller sonucunda kamu kesiminin borçlanma yoluyla piyasaya fon sunması ekonomik büyümeyi tetikleyici bir unsurdur. Klasik iktisadi ekole göre kamu kesiminin piyasadaki borçlanması piyasadaki likiditeyi azaltıcı etki yapacaktır. Keynesyen iktisadi ekole göre ise kamunun borç stokunu artırması sonucunda gelir kalemleri zaruri olarak azalma göstermeyecek ve harcama kalemleri de bu durumdan etkilenmeyecektir (Çataloluk, 2009: 249).

Keynesyen iktisadi ekolün kamu borçlanmasına ilişkin olumlu bir bakış açısına sahip olmasının temelinde 1929 yılında yaşanan kriz yer almaktadır. Kriz öncesinde hakim olan Klasik iktisadi akıma göre ekonomi kamu müdahalesi olmaksızın tam istihdam düzeyindedir. Yaşanan gelişmeler kamu müdahalesi olmadan ekonominin her zaman tam istihdamda olamayacağını göstermiştir. Bu durum sonucunda keynesyen iktisadi yaklaşım kamu müdahalesini gerekli görmüş ve kamu müdahalesi için borçlanma olağan bir kamu geliri haline dönüşmüştür (Aspromourgos, 2014: 1).

## **2.1. Ekonomik Büyüme ve Kamu Borçlanması**

Ekonomik büyüme teorik olarak milli gelirdeki net artışı ifade etmektedir. Ekonomik büyüme milli gelirdeki değişime bağlı olmakla beraber negatif yönde, pozitif yönde veya stabil şekilde gerçekleşebilir. Ekonomik kalkınma kavramından daha spesifik bir alanı işaret eden ekonomik büyüme kavramı iktisat literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Öte yandan üretim faktörlerinin mevcut kapasitesine

ve verimliliklerine bağlı olarak değişim gösteren ekonomik büyüme birçok ülke de öncelikli iktisadi amaçlar arasında yer almaktadır (Haller, 2012: 66).

Ekonomik büyüme ve borçlanma arasındaki ilişki Keynesyen iktisadi ekol ile literatüre taşınmıştır. Keynesyen ekonomiye göre ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde sağlanmasının temelinde kamu müdahalesi yer almaktadır. Kamu kesiminin müdahalesi Harrod-Domar tarafından incelenmiş olup dış borçların tasarruf kapasitesini olumlu etkileyerek ekonomik büyümenin sağlanabileceği ortaya koyulmuştur. Tasarruf kapasitesinde meydana gelecek artış yatırımları teşvik ederek ekonomik büyüme sağlayacaktır (Kamacı, 2016: 167).

### **2.1.1. Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme**

Ekonomik büyüme ve borçlanma arasındaki ilişki yaygın olarak dış borçlanma üzerinden kurulmaktadır. Teorik olarak iç borçlanmanın milli gelir üzerine etkisi olmayacağı görüşü yaygındır. Dış borçlanma ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamada zamanlar arası borçlanma modeli, borçla büyüme modeli ve sürdürülebilirlik yaklaşımları kullanılmaktadır (Bilginoğlu & Aysu, 2008: 4-12).

Dış borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki literatürde pozitif yönlü ilişkiye sahip ekonomik unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın temelinde gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin ekonomik büyüme çabaları için dış kaynak kullanımının fon maliyetini düşürmesinden kaynaklanmaktadır. Dış borçlanma sonucunda elde edilen kaynakların verimli alanlarda kullanılması borç değerinden daha fazla bir çıktı oluşturacaktır ve bu durum sonucunda ekonomik büyüme gerçekleştirilecektir. Öte yandan dış borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik çarpıcı bir yaklaşım bulunmaktadır. Yüksek düzeyde dış borçlanma düşük ekonomik büyüme gerçekleştirecektir şeklinde literatürde yer alan bu yaklaşım optimal borç stokunun aşılması sonucunda gerçekleşecektir (Pattillo vd., 2002: 2).

Keynesyen iktisadi akım ile olağan bir kamu gelirine dönüşen borçlanma, Harrod-Domar'ın ekonomik büyüme üzerine borçlanmanın etkilerini yeniden değerlendirmesi ile literatürde daha fazla yer edinen ekonomik büyüme ve dış borç ilişkisi zamanla başka iktisatçıların konuyu değerlendirmesi ile daha da derinleşmiştir. 1966-1979 yılları arasında Chenery ve Strout Harrod-domar modelini yeniden incelemiş ve iki açık yaklaşımını geliştirmiştir. Söz konusu yaklaşım geliştirmekte olan ülkelerdeki dış ticaret aşığı ve tasarruf açığına vurgu yaparak dış borçlanmanın geliştirmekte olan ülkeler açısından gerekliliğini ortaya koymuştur. Geliştirmekte olan ülkelerin yapılarında bulunan bu iki açık dış borçlanma yoluyla döviz girişi sağlanarak karşılanabilecektir. Dış borçlanma yoluyla tasarruflarda artış meydana gelecek ve bu durum sonucunda yatırımlar dolayısıyla ekonomik büyüme teşvik edilecektir (Çöğürücü & Çoban, 2011: 136).

### **2.1.2. İç Borçlanma ve Ekonomik Büyüme**

Kamu kesimi dış borçlanmanın yanı sıra sıklıkla iç borçlanma yoluna da başvurmaktadır. İç borçlanmaya başvurulmasının temelinde hazinenin nakit dengesinin sağlanması yer almaktadır. Hazine yer ve zaman bakımından uyumsuzluk yaşamakta olup bu uyumsuzluğun giderilmesinde başvuru temel yol iç borçlanmadır. Öte yandan kamu kesimi farklı amaçlarla iç borçlanmaya başvurabilmektedir. Finans piyasalarının liberalizasyonunun sağlanması, kamu açıklarının giderilmesi, dış piyasadaki borçlanmanın maliyetli olması gibi nedenlerle kamu kesimi iç borçlanmaya başvurabilir.

Kamu borçlanması üzerine gerçekleştirilen çalışmalar Barro'nun Ricardocu Denklik Teoremini ele alması sonucunda yaygınlık kazanmıştır. Sonraki yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda ise iç borçlanmanın ekonomik değişkenler üzerinde ne gibi etkiler meydana getireceği hususuna yer verilmiştir. Kamu

kesiminin başvuracağı iç borçlanmanın ekonomik büyümeden ziyade makroekonomik değişkenleri etkileyeceği yaygın bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun yanı sıra kamu kesiminin iç borçlanmadan sağlayacağı kaynağı özel teşebbüs yatırımlarını tamamlayıcı şekilde kullanması olumlu bir durumu ifade ederken kamu kesiminin öze teşebbüsle rekabet oluşturacak alanlara yatırımda bulunması özel teşebbüsü dışlama etkisi meydana getirecektir (Doğanalp, 2015: 185).

İç borçlanmanın ekonomik etkileri değerlendirildiğinde yaygın görüş iç borç stokunun artırılmasının faiz ve enflasyon üzerine etki oluşturmasıdır. Kamu kesiminin iç piyasadan kaynak sağlaması faiz oranlarını yükseltebilir. Öte yandan kamu kesiminin iç borç stokunu artırması ekonomide enflasyona yol açabilir. İç borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki teorik çerçevede etkisiz olarak değerlendirilmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye farklılık arz edebilecektir. Ülkeler arası yapısal farklılık olması sebebiyle iç borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki negatif yönlü veya pozitif yönlü çıkabilir (Kanca, 2017: 48-52).

Kamu kesiminin borçlanma yoluna başvurmasının temelinde birçok sebep yer alabilir. Düşük vergileme veya çok yüksek düzeyde kamu harcaması veya hazinenin nakit dengesinin sağlanması gibi birçok neden kamu borç stokunu artırıcı etki yapabilir. Ekonomik büyüme ve borçlanma arasındaki ilişki dikkate alındığında bu durum belirli varsayımlara dayanmaktadır. İç borçlanmanın gerçekleştirilmesi sonucunda meydana gelecek etkiler birçok şekilde optimize edilebilmektedir. İç borcun alınacağı yerden kullanılacağı harcama kalemine kadar her şey iç borçlanmanın yaygın etkilerini değiştirebilmektedir. Bu noktadan hareketle yaygın görüş iç borçlanmanın ekonomik büyümeye etki etmesinden çok ekonomik değişkenleri etkilemesi literatürde yaygın görüş olmuştur (Tülümce & Yavuz, 2017: 1036).

## **Literatür**

John C. Anyanwu ve Andrew E. O. Erhijakpor 2004 yılında yaptıkları çalışmada 1970-2003 verileriyle Nijerya için ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Elde edilen bulgular ışığında yatırımların verimlilik düzeyinin artırılmasını yatırımların iyileştirilmesini önermişlerdir.

Isaya Maana vd. 2008 yılında Kenya için 1996-2007 verileriyle regresyon modeli oluşturmuşlardır. Gerçekleştirdikleri çalışmada Kenya için iç borçlanmanın özel sektörü dışlamasına ilişkin hiçbir kanıt bulamamışlardır. Bu durumun yanı sıra iç borçlanmanın ekonomik büyüme üzerine pozitif yönlü fakat önemsiz derecede etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

2013 yılında Nüket Kırıcı Çevik ve Mehmet CURAL 1989-2012 verileriyle Türkiye için iç borçlanma, dış borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Granger nedensellik testi kullanılan çalışmada ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

James Ochieng Babu vd. 2015 yılında Doğu Afrika Topluluğu ülkelerini kapsayan panel veri analizi yapmışlardır. 1990-2010 yılları arası verilerin kullanıldığı çalışmada ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Temel GÜRDAL ve Hakan YAVUZ 2015 yılında 1990-2012 verileriyle gerçekleştirdikleri çalışmada Türkiye için iç borçlanma ve ekonomik büyüme arasında eş bütünleşme testi uygulamıştır. İlgili yıllar arasında ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında pozitif yönlü bir etkileşim tespit edilmiştir.

## **3. AMPİRİK UYGULAMA**

Çalışmada 1981-2015 yılları arasındaki Kamu net iç borç stoku verileri ve GSYH verileri kullanılmıştır.

Yöntem olarak basit doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. Basit doğrusal regresyon modeli için veriler sınamaya tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlara göre veri yapısı değiştirilmiştir. İlk olarak ham veriler kullanılarak kurulan model EKK varsayımlarını ihlal etmiştir. Daha sonra birinci farkı alınan veriler için basit doğrusal regresyon modeli kurulmuştur. Birinci fark verileriyle oluşturulan basit doğrusal regresyon modeli de EKK varsayımlarını ihlal etmiştir. Daha sonra verilerin log değeri ile yeniden model kurulmuştur ve log değeri ile oluşturulan model EKK varsayımlarına uygun çıkmış ve çalışma bu model üzerinden sonuçlandırılmıştır.

#### Ham verilere yönelik kurulan modele ilişkin bulgular;

	White Test	Breusch-Godfrey LM Test	Jarque-Bera Test
Olasılık Değerleri	0,0000	0,0000	0,0028

#### Birinci farkı alınan verilerle kurulan modele ilişkin bulgular;

	White Test	Breusch-Godfrey LM Test	Jarque-Bera Test
Olasılık Değerleri	0,0498	0,9045	0,9996

Yukarıdaki bulgular değerlendirildiğinde kurulan iki modelin de EKK varsayımlarını ihlal ettiği gözlemlenmektedir. Bu durum sonucunda logaritmik verilerle basit doğrusal regresyon modeli yeniden kurulmuştur. Oluşturulan modelin tahmin sonuçları aşağıdaki şekildedir;

#### Logaritmik değeri alınan verilerle kurulan modele ilişkin bulgular;

	White Test	Breusch-Godfrey LM Test	Jarque-Bera Test	
Olasılık Değerleri	0,3289	0,6373	0,9628	
	Katsayılar	Standart Hata	T-İstatistik	Olasılık
Sabit	0,0489	0,0159	3,0610	0,0040
İç Borç	-0,1519	0,0806	-1,8840	0,0672

Logaritmik değerlerle oluşturulan model EKK varsayımlarına uygun bir sonuç göstermektedir. Bu noktadan hareketle oluşturulan regresyon modeli aşağıdaki şekildedir.

$$\Delta\% (\text{GSYH}) = 0,0489 - 0,151 \Delta\% (\text{İç Borç}) + \epsilon_i$$

Yukarıdaki regresyon denklemi değerlendirildiğinde İç borç stoku ve GSYH arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

## SONUÇ

Ekonomik büyüme birçok ülkede önemli ekonomik amaçlar çerçevesinde yer almaktadır. Ekonomik büyümenin sağlanması ekonomideki kaynakların miktarında veya verimliliklerinde artışla mümkündür. Keynesyen iktisatla birlikte kamunun ekonomideki payı artış göstermeye başlamıştır. Kamunun ekonomideki payının artırılması kamu kesiminin faaliyetlerinin çeşitlenmesine yol açarken kamunun kaynak ihtiyacında da artışa yol açmıştır. Kamu kesiminin kaynak ihtiyacının artması ise kamu borçlanmasını artırmıştır. Kamunun artan borç stoku ise ekonomide bir dizi yeni gelişmelere yol açmış ve ekonomik büyüme ve borçlanma literatürde geniş bir alana sahip olmuştur.

Kamu kesiminin borçlanmaya başvurması dış borçlanma veya iç borçlanma şeklinde gerçekleşmektedir. Dış borçlanma yaygın olarak ekonomik büyümeyi teşvik edici bir yapıya sahiptir. Dış borçlanmanın

verimli alanlarda kullanılması ekonomik büyümeyi teşvik edebileceği gibi tasarruflarda artış oluşturacağı için ekonomik büyüme dolaylı olarak da teşvik edilecektir. İç borçlanma ise literatürde ekonomik büyümeye etkisiz olarak değerlendirilmektedir. İç borçlanma kaynakların el değiştirmesine yol açmaktadır. Bu durumun yanı sıra iç borçlanma sonucu elde edilen gelirin kanalize edildiği harcama kalemi özel sektörün dışlanma derecesine etki etmektedir. Dışlama etkisinin oluşması ise ekonomik büyümeye negatif baskı oluşturmaktadır.

Çalışmada 1981-2015 verileri kullanılarak iç borçlanma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Ekonomik büyüme ve iç borçlanma arasında negatif bir ilişki bulunması iç borçlanmanın özel teşebbüste dışlama etkisi oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda uygulanacak politikaların revize edilerek özel sektör üzerindeki dışlama etkisinin azaltılması gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- Anyanwu J. C. & Erhijakpor A. E. (2004). "Domestic Debt and Economic Growth: The Nigerian Case", <https://www.researchgate.net/publication/263662283> (05/052018).
- Aspromourgos T. (2014). "Keynes, Lerner, and The Question of Public Debt", *History of Political Economy*, 46, 3.
- Babu J. O. vd., (2015). "Effect of Domestic Debt on Economic Growth in the East African Community", *American Journal of Research Communication*, Volume: 3, Issue: 9, 73-95.
- Bilginoğlu M. A. & Aysu A. (2008). "Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 31, ss: 1-23.
- Carina C. R. (2013). "Public Debt: Structure and Characteristics Romania's Case", *Annals Economy Series*, 3.
- Çataloluk C. (2009). "Kamu Borçlanması, Gerçekleşme Biçimi ve Makro Ekonomik Etkileri (Teorik Bir Yaklaşım, Türkiye Örneği)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 21, ss: 240-258.
- Çevik N. K. & Cural M. (2013). "İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği", *Maliye Dergisi*, Sayı: 165.
- Çöğürçü İ. & Çoban O. (2011). "Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1980-2009)", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* Cilt: 13, Sayı: 21, ss: 133-149.
- Doğanalp N. (2015). "Kamu İç Borcu ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 33, ss: 181-188.
- Gürdal T. & Yavuz H. (2015). "Türkiye'de İç Borçlanma-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2012 Dönemi Analizi", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1.
- Haller A. P. (2012). "Concepts of Economic Growth and Development Challenges of Crisis and of Knowledge", *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 15(1).
- Kamacı A. (2016). "Dış Borçların Ekonomik Büyüme ve Enflasyon Üzerine Etkileri: Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi", *International Journal of Cultural and Social Studies*, Cilt: 2, Sayı: 1.
- Kanca O. C. (2017). "İç Borçlanma, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme: Türkiye için Ekonometrik Bir Uygulama (1980-2014)", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 54, Sayı: 627.
- Kayrakçı H. B. (2006). *Türkiye'de Kamu Borçlanma Politikası ve Fonksiyonel Gelir Dağılımı İlişkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Maana I. vd., (2008). "Domestic Debt and its Impact on the Economy-The Case of Kenya", In 13th Annual African Econometric Society Conference in Pretoria, South Africa from 9th to 11th July.
- Pattillo C. A. vd., (2002). "External Debt and Growth", No: 2002-2069, International Monetary Fund.
- Şeker M. (2006). "Dış Borçlanmaya Teorik Bir Bakış ve Dış Borçların Ekonomik Etkileri", *Sosyo Ekonomi*, 3, 3.



Tsoufidis L. (2007). "Classical Economists and Public Debt", International Review of Economics, 54.

Tülümce S. Y. & Yavuz E. (2017). "Türkiye'de Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB Özel Sayısı.

Ulusoy A. & Erdem H. F. (2014). "İç Borçlanma ve Enflasyon Etkileşimi: Türkiye Örneği", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 22.